

आधारभूत स्वास्थ्य सेवा

(१) खोप सेवा:

बालबालिकाको लागि खोप सेवा	बि.सि.जि (BCG), पोलियो खोप (Injectable and Oral), निमोकोकल (Pneumococcal), डिपिटी (DPT), हिब (Hib), हेपाटाइटीस बी. (HepatitisB), दादुरा-रुबेला (Measles-Rubella), जापनिज इन्सेफलाइटिस (Japanese encephalitis), रोटो भाइरसको खोप (Rotavirus Vaccine)
गर्भवती महिला तथा प्रजनन उमेरका महिलाको लागि खोप सेवा	• धनुष्टङ्कार तथा भ्यागुते रोग विरुद्ध खोप (Tetanus and diphtheria/Td vaccine) • Human Papillomavirus (HPV) vaccines

(२) एकीकृत नवजात शिशु तथा बालरोग व्यवस्थापन, पोषण सेवा, गर्भवती, प्रसव तथा सुत्केरी सेवा, परिवार नियोजन, गर्भपतन तथा प्रजनन स्वास्थ्य जस्ता मातृ, नवजात शिशु तथा बाल स्वास्थ्य सेवा:

(क) नवजात शिशु तथा बालरोग व्यवस्थापन:

नवजात शिशु तथा बालरोग व्यवस्थापन सेवा	<u>दुई महिनासम्मको शिशुको स्याहार तथा उपचार</u> देहाय बमोजिमका अवस्था भएका नवजात शिशुहरूको स्तरीय उपचार पद्धति अनुसार आधारभूत सेवा प्रदान गर्नुपर्ने:- • नवजात सङ्क्रमण (neonatal sepsis) • निसास्सिएको नवजात शिशु (Birth asphyxia) • शिताङ्ग (hypothermia) • कमलपित्त (jaundice) • कम जन्मतौल (Low birth weight) • समय नपुगी जन्मेका (Premature birth) • स्तनपान तथा खुवाउने सम्बन्धी समस्या (Feeding Problems) • नाभी सम्बन्धी समस्या • रगतमा ग्लुकोजको कमी • जन्मजात विकलाङ्गता (Birth defect) <u>दुई महिना देखि पाँच वर्षसम्मका बालबालिकाको स्याहार तथा उपचार</u> देहाय बमोजिमको अवस्थामा प्रचलित उपचार पद्धति अनुसार आधारभूत सेवाहरू प्रदान गर्नु पर्ने:
--	---

	• शीघ्र श्वासप्रश्वास सङ्क्रमण • निमोनिया (pneumonia) • औलो • झाडापखाला • दादुरा • कुपोषण • कानको सङ्क्रमण ।
--	--

(ख) पोषण सेवा:

पोषण (Nutrition)सम्बन्धी सेवा	<u>पोषण परामर्श तथा कुपोषणको व्यवस्थापन</u> <u>पोषण परामर्श:</u> • गर्भवती महिलालाई पोषण परामर्श, आमाको स्तनपान गराउने लगायत बालबालिकाका लागि पोषण परामर्श ।
	• आहार विविधीकरण (Dietary diversification) परामर्श सेवा र प्रदर्शन ।
	• शीघ्र कुपोषणको प्रचलित उपचार पद्धति अनुसार निदान र व्यवस्थापन ।
	• जटिल शीघ्र कुपोषणको प्रचलित उपचार पद्धति अनुसार निदान र प्रेषण सेवा ।
	<u>सुक्ष्म पोषण पूरकता (Micronutrient supplementation):</u> • पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकाको लागि: भिटामिन ए क्याप्सुल । • गर्भवती महिलाका लागि: आइरन चक्की । • सुत्केरी महिलाका लागि: आइरन चक्की । • बाह्र महिनादेखि उनन्साठी महिनासम्मका

	बालबालिका तथा स्कूल जाने बालबालिकाको लागि (विद्यालय मार्फत) : जुकाको औषधि ।
	• गर्भवती महिलाका लागि: जुकाको औषधि ।
	• दुई वर्ष मुनिका बालबालिकाका लागि: वृद्धि अनुगमन तथा परामर्श ।
	• बी.एम.आई.(Body Mass Index) जाँच तथा परामर्श ।

(ग) गर्भवती, प्रसव तथा सुत्केरी सेवा:

गर्भवती जाँच सेवा (Antenatal service)	- सामान्य गर्भावस्थाको पहिचान, परामर्श, प्रचलित उपचार पद्धति अनुसार व्यवस्थापन र प्रेषण, - उच्च जोखिम गर्भावस्थाको पहिचान, परामर्श, प्रचलित उपचार पद्धति अनुसार व्यवस्थापन र प्रेषण ।
प्रसव तथा सुत्केरी सेवा (Delivery Service)	सामान्य सुत्केरी सेवा परामर्श, जटिल सुत्केरीको पहिचान, व्यवस्थापन र प्रेषण सेवा, - सुत्केरी पश्चात प्रचलित उपचार पद्धति अनुसार व्यवस्थापन, परिवार नियोजन सेवा तथा परामर्श, - प्रचलित उपचार पद्धति अनुसार तत्कालिन तथा आवश्यक नवजात

	सुत्केरी सेवा (Immediate and Essential New Born Care)
--	---

(घ) परिवार नियोजन, गर्भपतन सेवा, प्रजनन स्वास्थ्य समस्या तथा महिला क्यान्सर सम्बन्धी सेवा:

परिवार नियोजन (Family planning)	परिवार नियोजन परामर्श तथा सेवा: पुरुष कण्डम, गर्भ निरोधक चक्री (OCP), गर्भ निरोधक सुई,
गर्भपतन सेवा (Abortion-related services)	सूचीकृत स्वास्थ्य संस्थाबाट सुरक्षित गर्भपतन सेवा, परामर्श तथा प्रेषण
	गर्भपतन पश्चात (Post-abortion) सेवा तथा आवश्यक परामर्श र परिवार नियोजन सेवा समेत
प्रजनन स्वास्थ्य समस्या (Reproductive health morbidity)	आड खस्ने समस्या (Utero-Vaginal prolapse): शीघ्र पहिचान (Early screening) तथा परामर्श
	प्रजनन फिस्टुला (Obstetric fistula): शीघ्र पहिचान (Early screening) तथा परामर्श र प्रेषण
महिला क्यान्सर (Cancer)	पाठेघरको मुखको क्यान्सर: सामान्य जाँच, परामर्श तथा प्रेषण
	स्तन क्यान्सर: प्रारम्भिक जाँच, परामर्श तथा प्रेषण

किशोरावस्था मैत्री सेवा	किशोर किशोरीमैत्री सूचना तथा परामर्श सेवा, स्वास्थ्य सेवा
----------------------------	--

(३) सरुवा रोग सम्बन्धी सेवा:

एच. आई. भी/ एड्स (HIV/AIDS)	परामर्श
	अवसरवादी सङ्क्रमण (Opportunistic infection)को व्यवस्थापन
क्षयरोग (Tuberculosis)	निदान तथा उपचार (पहिलो लाइनको औषधि)
औलो (Malaria)	निदान तथा उपचार (प्रभावित क्षेत्रमा मात्र)
जनावर टोकाइ (Animal bite)	जोखिम लेखाजोखा, लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
कुष्ठरोग (Leprosy)	निदान, उपचार तथा प्रेषण
कालाजार (Kala-azar)	परामर्श तथा प्रेषण
डेंगु (Dengue)	परामर्श तथा प्रेषण
फाइलारियसिस (Filariasis)	परामर्श तथा प्रेषण
पाचन प्रणाली सम्बन्धी सङ्क्रमण (Gastrointestinal infections)	सामान्य झाडापखाला (Acute diarrhea): जल-वियोजन (Dehydration) को लेखाजोखा र उपचार
	आउँ (dysentery): प्रारम्भिक निदान (provisional diagnosis) उपचार र प्रेषण
	म्यादेज्वरो प्रारम्भिक निदान (provisional

	diagnosis) र लाक्षणिक उपचार तथा प्रेषण
	जुका तथा पाचन प्रणालीका अन्य परजीवी सङ्क्रमण: प्रारम्भिक निदान, उपचार
श्वास प्रश्वास प्रणाली सम्बन्धी सङ्क्रमण (Respiratory tract infections)	मौसमी इन्फ्लुएन्जा (Seasonal influenza): प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार तथा प्रेषण
	श्वासप्रश्वास नली सङ्क्रमण (Sinusitis, Pharyngitis, tonsillitis, bronchitis, pneumonia): प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार तथा प्रेषण
विविराजन्य (Eruptive) रोग	दादुरा (Measles): प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार तथा प्रेषण
	ठेउला (Chickenpox): प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार तथा प्रेषण
	रुबेला (Rubella): प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार तथा प्रेषण
हाँडे (Mumps)	प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार तथा प्रेषण
छाला (Skin) तथा नरम तन्तु (Soft tissue) सङ्क्रमण	लुतो (Scabies): निदान र उपचार
	जुम्मा (Pediculosis): निदान र उपचार
	छालाको सङ्क्रमण (Cellulitis), पिलो (Abscess), फोड़ा (boil, furunculosis): निदान र उपचार तथा प्रेषण

	दाद (Ringworm) तथा अन्य ब्याक्टेरिया (Bacterial) र दुसीजन्य (Fungal)छाला रोगहरु: निदान र उपचार तथा प्रेषण
आँखा सम्बन्धी सङ्क्रमण (Eye infections)	आँखामा सङ्क्रमण: प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार तथा प्रेषण नवजातमा आँखा पाक्ने समस्या (Ophthalmia Neonatorum): प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार तथा प्रेषण
नाक र कानको सङ्क्रमण (Nose and ear infections)	कानमा सङ्क्रमण: प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार तथा प्रेषण नाकमा सङ्क्रमण: प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार तथा प्रेषण
मुख सम्बन्धी सङ्क्रमण (Oral infections)	मुख भित्रको सङ्क्रमण: प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार तथा प्रेषण
	मुखको घाउ: प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार तथा प्रेषण
प्रजनन तथा यौन रोग	तल्लो पेट दुखाइको (Lower abdominal Pain syndrome) : प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
	पिसाब नलीबाट पिप आउने समस्या (Urethral discharge syndrome) प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
	योनीबाट प्रदर आउने समस्या (Vaginal discharge syndrome): प्रारम्भिक

	निदान,लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
	योनी/लिङ्गमा घाउ आउने समस्या (Genital Ulcer syndrome): प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
	अण्डकोषको थैली सुन्निने समस्या (Scrotal Swelling Syndrome): प्रारम्भिक निदान,लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
	काँछको लिम्फग्रन्थी सुन्निने समस्या(Inguinal Bubo syndrome): प्रारम्भिक निदान,लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
	मूत्रप्रणालीको सङ्क्रमण (Urinary Tract Infection): प्रारम्भिक निदान,लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण

(४) नसर्ने रोग तथा शारीरिक विकलाङ्गता सम्बन्धी सेवा:

उच्च रक्तचाप (Hypertension)	• प्रारम्भिक जाँच तथा जोखिम पहिचान, आकस्मिक उपचार, परामर्श सेवा तथा प्रेषण • उपचारको निरन्तरता
मधुमेह (Diabetes mellitus)	प्रारम्भिक जाँच तथा जोखिम पहिचान, परामर्श सेवा तथा प्रेषण उपचारको निरन्तरता

दीर्घकालीन अवरोधात्मक फोक्सोको रोग तथा दमको रोग [Chronic Obstructive Pulmonary Disease (COPD) and Asthma]	- प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण - आकस्मिक उपचार
हाडजोर्नी तथा मांसपेशीको दुखाई (Musculoskeletal pain)	प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
अम्लपित्त (Acid peptic disease)	प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
आँखा सम्बन्धी समस्या (Eye problems)	प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
कान सम्बन्धी समस्या (Ear problems)	प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
मुख सम्बन्धी स्वास्थ्य समस्या (Oral health problems)	प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
अपाङ्गता (Disability)	प्रारम्भिक निदान, परामर्श तथा प्रेषण

(५) मानसिक रोग सम्बन्धी सेवा:

मानसिक स्वास्थ्य समस्या (Common mental health problems)	प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
मदिरा तथा लागू पदार्थ दुर्व्यसन (Alcohol and substance abuse)	लागू पदार्थ दुर्व्यसन: प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण

	मदिरापानको लत (Alcoholism/dependancy)को जाँच र प्रारम्भिक व्यवस्थापन, प्रेरणादायी अन्तरक्रिया (Motivational interviewing), प्रेषण र परामर्श
--	--

(६) जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सम्बन्धी सेवा:

जेष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य समस्या (Geriatric health problem)	• प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण • स्वास्थ्य प्रबर्द्धन सेवा • Physiotherapy and rehabilitation • पोषण
---	---

(७) सामान्य आकस्मिक अवस्थाका सेवा:

चोटपटक तथा घाउखटिरा	घाउ चोटको मलमपट्टी र आवश्यकता अनुसार प्रेषण र परामर्श
	काटेको ठाउँमा टाँका लगाउने र आवश्यकता अनुसार प्रेषण र परामर्श
	पिलो र फोडाको उपचार र आवश्यकता अनुसार प्रेषण र परामर्श
आकस्मिक अवस्थाको प्राथमिक व्यवस्थापन	आघात (shock): व्यवस्थापन तथा आवश्यकता अनुसार प्रेषण

(Common emergency conditions)	सेवा
	मुर्छित अवस्थाको लेखाजोखा: प्रारम्भिक व्यवस्थापन र आवश्यकता अनुसार उपचार र प्रेषण
	कन्भल्जन (Convulsion): व्यवस्थापन तथा आवश्यकता अनुसार प्रेषण सेवा
	दुर्घटनाबाट गम्भीर घाइते बिरामी: स्थिर बनाउने, आवश्यक व्यवस्थापन र प्रेषण सेवा
	हाड भाँचिएको (fracture) वा जोर्नी खुस्केको (joint subluxation, dislocation) : स्थिर बनाउने, निदान, दुखाइको व्यवस्थापन र प्रेषण परामर्श
	पोलाई (Burn and scald) : प्रारम्भिक निदान, लाक्षणिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
	विषादी सेवन: पेट सफा गर्ने (Gastric lavage) लगायतका प्रारम्भिक व्यवस्थापन, उपलब्ध प्रति-विषादी (antidote) को प्रयोग तथा आवश्यकता अनुसार प्रेषण सेवा

	पानीमा डुबेको (Drowning) : प्रारम्भिक व्यवस्थापन र आवश्यकता अनुसार प्रेषण सेवा
आँखा ,नाक, कान, घाँटीसँग सम्बन्धित आकस्मिक अवस्था (Eye and ENT-related common emergencies)	घाँटीमा बाह्यपदार्थ (foreign body); प्राथमिक उपचार, परामर्श तथा प्रेषण
	आँखामा बाह्यपदार्थ (Foreign body) : प्राथमिक उपचार परामर्श तथा प्रेषण
	कान भित्र बाह्यपदार्थ (Foreign body): प्राथमिक उपचार परामर्श तथा प्रेषण
	नाकबाट रगत आउने समस्या (Epistaxis): प्राथमिक उपचार परामर्श तथा प्रेषण
सर्पदंश (snake bite)	प्राथमिक उपचार परामर्श तथा प्रेषण

(८) स्वास्थ्य प्रबर्द्धन सेवा:

स्वास्थ्य प्रबर्द्धन सेवा (Health promotion services)	जनचेतनामूलक सूचना तथा सञ्चार सामग्री/ व्यवहार परिवर्तन सञ्चार तथा परामर्श सेवा
---	--

(९) आयुर्वेद तथा अन्य परम्परागत स्वास्थ्य सेवा:

आयुर्वेद	पूर्वपञ्च कर्म सेवा
	योग सेवा
	सतावरी (सुत्केरी आमाको लागि)

होमियोपैथिक	मुसा (थुजा) को निदान र उपचार
	छालाको एलर्जीको निदान र उपचार
	टन्सिलको निदान र उपचार
	अम्लपित्तको निदान र उपचार
	दुब्रीको निदान र उपचार
	हाडजोर्नीको समस्या (arthritis)

* स्तरीय उपचार प्रोटोकलले तोके बमोजिमको सेवा प्रदान गर्नु पर्ने ।